بەش: زمانی کوردی

کۆلێژ: پەروەردە/ شەقڵاوە

زانکۆ: سەڵاحەددین

بابەت: وشەسازی (مۆرفۆلۆژی)

پەرتووکی کۆرس- قۆناغی دووەم

ناوی مامۆستا: بەهزاد موحسین (ماستەر لە زمانی کوردی)

پلەی زانستی: مامۆستای یاریدەدەر

ساڵی خوێندن: ٢٠٢٣- ٢٠٢٤- وەرزی یەکەم

پەرتووکی کۆرس

1. ناوی کۆرس	وشەسازی
2. ناوی مامۆستای بەرپرس	بەهزاد موحسین
3. بەش/ کۆلێژ	بەشی زمانی کوردی، کۆلێژی پەروەردە/ شەقڵاوە
4. پەیوەندی	**ئیمێل:** Bahzad.raoof@su.edu.krd.com
5. یەکەی خوێندن (بە سەعات) لە هەفتەیەک	٣ کاتژمێر تیۆری و ٦ یەکە لە هەفتەیەک
6. ژمارەی کارکردن	ڕۆژانی شەممە، دوشەممە, سێشەممە
7. کۆدی کۆرس	
8. پرۆفایلی مامۆستا	- بەکالۆریۆس لە زمان و ئەدەبی کوردی لە زانکۆی سەلاحەدین ٢٠٠٣. - ماستەر لە زمانی کوردی زانکۆی سەلاحەدین ٢٠٠٩.
9. وشە سەرەکیەکان	مۆرفیم، مۆرف، ئەلۆمۆرف، ئەرک و پۆل، بەشەکانی ئاخاوتن، وشەڕۆنان.

10. ناوەڕۆکی گشتی کۆرس:

پێناسەی بابەت: وشەسازی لقێکە لە زمانەوانی تیۆری، بایەخ بە دیوی ناوەوەی وشە دەدات و شییان دەکاتەوە بۆ پارچە پێکهێنەرەکانی. جگە لە دیاریکردنی مۆرفیم، جۆرەکانی مۆرفیم و یاساکانی خستنەپاڵ یەکیان لە وشەڕۆناندا دیاریدەکات.

گرنگی بابەت: ئەم کۆرسە کە بریتییە لە وشەسازی، تێیدا پێناسە و چەمک و پۆلێنی زۆربەی "بە پێی قۆناغەکانی بەکالۆریۆس" یەکە و کەرەستە زمانییەکانی چوارچێوەی وشەسازی دەخرێنە ڕو و بە قوتابییان دەناسرێن، بەمەش قوتابییان ئاشنایەتیەکی دروست و پتەو لەگەڵ وشەسازیی زمانەکەی خۆیان پەیدا دەکەن، بە شێوەیەک هیچ چەمک و دەستورێکی بواری وشەسازی لای قوتابی بە نامۆیی نەمێنێتەوە.

لەم کۆرسەدا ئەوە نیشان دەدرێ، کە ئاستی وشەسازی ئاستێکی هەرە سەرەکیی زانستی زمانە و بناغە و تاکە ڕێگەیە، بۆ ئەوەی دواتر بە هۆیەوە بچیتە ئاستی ڕستەسازی، وەکو بەشە سەرەکیەکەی دیکەی زانستی زمان.

لەم کۆرسەدا لایەنی پراکتیکی و هێنانەوەی نمونەکان هەر لە زمانی کوردی هەڵدەبژێرین "تەنها لە کاتی پێویست پەنا بۆ زمانەکانی دیکە دەبەین"، بۆ ئەوەی قوتابییان بتوانن دوای دەرچوونیان لە کۆلێژ، هەموو ئەو وشە و مۆرفیمانەش بە پێی دەستور و یاساکانی وشەسازیی زمانی کوردی بەکار بێنن، کە لەم کۆرسەدا دەرفەت نەبووە، وەکو نمونە باسیان بکەین.

11. ئامانجەکانی کۆرس

ئامانجی بابەت: ئامانج لە خوێندنی ئەم بابەتە ئەوەیە:

١- قوتابی دوای تەواوبوونی کۆرسەکە زانیارییەکی گشتی لەبارەی زانستەکەوە هەبێت. هەروەها خاوەنی تێڕوانین و خوێندنەوەیەکی ورد بێت بۆ زمان و کەرەستە و یاساکانی بە گشتی و ئاستی وشەسازی بە تایبەتی.

٢- قوتابی (مۆرفیم و جۆرەکان، سنووری وشەسازی، کەرەستەی وشەسازی... هتد) بزانێت و جیایان بکاتەوە لە هی لقەکانی تری زمانەوانی و زانستەکانی تر.

٣- قوتابی ببێتە خاوەن کۆمەڵێک بنەمای زانستی لەم بوارەدا، تاکو بە هۆیەوە بتوانێت لێکۆڵینەوە لە بوارەکەدا بکا و پەرە بە بوارەکە و تواناکانی لەو بوارەدا بدا.

٤- تێکەڵ نەکردنی ئاستی وشەسازی لەگەڵ ئاستەکانی دیکە، بە تایبەتی لەگەڵ ئاستی ڕستەسازی و دەنگسازی.

٥- ئەم وشەسازییەی لەم کۆرسە بە خوێندکاران دەگوترێتەوە، جیایە لەو وشەسازییەی خوێندکار پێش هاتنە زانکۆ لە "قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی" خوێندویەتی، پەیامی وشەسازی ئێمە ئەو وشەسازیەیە، کە لە زانستی زمانەوانیی نوێی جیهانیدا دەخوێنرێ، نەوەک ئەو وشەسازی "صرف"ەی تەنها لە ڕێزمانی عەرەبی وەرگیراوە.
٦- پەیامی ئێمە تێگەیاندنی قوتابیە، کە دەبێ پێناسە و دەستورە وشەسازیەکان لە چوارچێوەی خودی زمان و زانستی زمان هەڵێنجرێن، تا خوێندکار ڕازی نەبێ بەوەی پێناسە و دەستورەکانی وشەسازی لە ڕوانگەی زانستەکانی دیکەی وەکو لۆژیک، فەلسەفە، کۆمەڵناسی و دەروونناسی ...هتد دەربهێنرێن. واتە قوتابی بۆ ڕەتکردنەوەی ئەو پێناسە و دەستورانەی لە زمانەوە هەڵناهێنجرێن، وەڵامی زانستی لابێ.
٧- شیاندن و نەرمکردنی تێکڕای وشە و مۆرفیمەکان لە بەردەستی خوێندکاراندا، بە شێوەیەک زۆرترین زانیارییان لە ڕوی بەکارهێنان و ئەرک و شوێن و کاریگەرییان لە ژینگەی زمانی لە چوارچێوەی وشەسازیدا لەسەریان هەبێ "واتە پێش ئەوەی ببنە کەرەستەی ڕستەسازی و بکرێنە ڕستە".

پێویستە قوتابی لە کۆتایی کۆرسەکە ئەمانە فێربێ:

١- وشــەســازی کە هێڵی ســەرەکیی چۆنیەتیی کارکردن و ئەرکی مۆرفیمەکان و چۆنیەتیی ڕۆنانی وشــەیە، وەک چۆن بۆ ساغکردنەوەی مێژوی دروستبون و گۆڕانی وشە "ئیتمۆلۆژی" سودی هەیە، بە هەمان ڕاددە و پتریش بۆ ڕۆنانی وشەی نوێ سودی هەیە.

٢- لە ڕێی وشــەســازیەوە قوتابی ســنوری نێوان بەشــەکانی ئاخاوتن لێکجیا دەکاتەوە و تێکەڵیان ناکا، هەروەها گرنگی و ڕاددەی پەیوەندی نێوان بەشەکانی ئاخاوتن دەزانێ.

٣- لە ڕێی وشــەســازیەوە قوتابی پێکهاتە و گۆڕانە ڕیشــەیی و لاوەکیەکانی وشــە دەناســێتەوە و دەزانێ لە کوێوە سەرچاوەیان گرتوە.

٤- لە ڕێی مۆرفیم و جۆرەکانی کە سەرەکیترین بابەتی وشەسازیە، خوێندکار دەتوانێت یەکەیەکی زانستی بۆ زمان دەست کەوێ و لەوێوە کەرەستە زمانیەکان شی بکاتەوە و تا دواکەرتی هەرە بچوک هەڵیانوەشێنێتەوە.

٥- لە ڕێی وشــەســازیەوە قوتابی بۆی دەردەکەوێ، ئەگەرچی زمانی کوردی هەندێ حاڵەتی زمانە تواوە و دابڕاو "منعزل"ەکانی تێدایە، کەچی سەر بەزمانە لکاوەکانە، چونکە زۆربەی زۆری کەرت "مۆرفیم"ەکانی وشەی زمانی کوردی و کەرەستەکان "وشە"کانی ڕستەی زمانی کوردی لە پاڵ یەکتر ڕیز دەبن و بە یەکەوە دەلکێن.

٦- لە ڕێی وشەسازی "لە پاڵ ڕستەسازی"، دەردەکەوێ کە زمان وەک زانستێک پێیەکی لەناو زانستە سروشتیەکان و پێیەکەی دیکەی لەناو زانستە مرۆڤایەتیەکانە.

٧- لە ڕێی وشەسازی دەردەکەوێ، هەموو زمانێک تایبەتمەندی و یاسای سەربەخۆی "زمانەوانی تایبەتی" خۆی هەیە. هەر لە ڕێی وشەسازییەوەش دەسەلمێنرێ، هەموو زمانەکان سیفەت و یاسای هاوبەش "زمانەوانی گشتی"یان هەیە.

13. ڕێگەی وانەوتنەوە

- سـەبارەت بە ڕێگەی وانەوتنەوە، ئەم بابەتە پێویسـتی بە بەکارهێنانی ڕێگەی (وانەبێژی+ پرسـیار و وەڵام+ گفتوگۆ+ ئیستقرائی، ئیستنتاجی) هەیە.
- لە کەرەستە و هۆیەکانی فێرکردن، وانەکە پێویستی بە (تەختە، ماجیك، داتاشۆ) هەیە.

14. سیستەمی هەڵسەنگاندن

- لە ماوەی کۆرسەکەدا (٢- ٣) تاقیکردنەوە دەکرێت بە نووسین هەر تاقیکردنەوەیەک لەسەر بیست نمرە دەبێت و دواتر تێکڕا لەسەر (٤٠) دەردەهێنرێت و وەکو نمرەی کۆشش دادەنرێت.
- ئەو ئەو قوتابییانەی ڕاپۆرت یان سیمینار پێشکەش دەکەن، نمرەی زیادەیان بۆ دەخرێتە سەر نمرەی کۆشش.

15. دەرئەنجامەکانی فێربوون:

بابەتەکە چەند ئامانجێک دەپێکێ:

یەکەم: ئامانجی گشتی: قوتابی زانیاری پەیدا دەکات لەسەر بابەتەکە و دەبێت بە خاوەنی زانیاری و لێهاتویەک سەبارەت بە ڕێزمان و ئامادەبوون بۆ پیشەی مامۆستایەتی.

دووەم: ئامانجی تایبەتی:

أ- ئامانجی مەعریفی: قوتابی ئاشـنا دەبێت بە بابەتەکانی مۆرفیم و جۆرەکانی، بەشـە ئاخاوتنە جیاوازەکان و ئەو مۆرفیمانەی دەچنە سەریان، هەروەها بابەتی وشەڕۆنان.

ب- ئامانجی ویژدانی: قوتابی لایەنگری خۆشەویستی بۆ وانەکە بە گشتی و بە شەوانەکان پەیدا دەکات و زەوق و سەلیقەی ئەوەی دەبێت، کاتیان بۆ تەرخان بکا و خۆی پێیانەوە خەریک بکا.

ت- ئامانجی ڕەفتاری: قوتابی دەتوانێت لە کاتی پێویست و لە کاتی ئامادەبون و لە کاتی بون بە مامۆستا یان وانەوتنەوە سوود لە زانیاریەکانی وەربگرێ و بەکاریان بهێنێ.

١٦. لیستی سەرچاوە:

١- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، ڕێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم (مۆرفۆلۆژی)، بەشـی یەکەم (ناو)، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق، بەغدا، ١٩٧٩.

٢- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، ڕێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم (وشـەسـازی)، بەشـی دووەم (جێناو)، دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی، بەغدا، ١٩٧٩.

٣- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، ڕێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم (مۆرفۆلۆژی)، بەشی سێیەم (ئاوەڵناو)، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق- دەستەی کورد، بەغدا، ١٩٩٢.

٤- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، ڕێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم (مۆرفۆلۆژی)، بەشـی چوارەم (ژمارە و ئاوەڵکردار)، دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی، بەغدا، ١٩٩٨.

٥- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، ڕێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم (مۆرفۆلۆژی)، بەشـی پێنجەم (کردار)، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٠.

٦-ئەوڕەحمانی حاجی مارف، وشەڕۆنان لە زمانی کوردیدا، چاپی دووەم، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، ١٩٨٧.

٧- ئەوڕەحمانی حاجی مارف، وشەی زمانی کوردی، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، ١٩٧٥.

٨- عەبدوڵڵا حوسـێن ڕەسـوڵ، مۆرفیمە ڕێزمانیەکانی کار، نامەی دکتورا، کۆلێژی پەروەردەی ئیبن ڕوشـد، زانکۆی بەغدا، ١٩٩٥.

٩- محمد مەعرووف فەتاح & سـەباح رەشـید قادر، چەند لایەنێکی مۆرفۆلۆجی کوردی، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی، ٢٠٠٦.

١٠- عەبدولواحید موشیر دزەیی، وشەسازی زمانی کوردی، هەولێر، ٢٠١٢.

- سەرچاوەی سودبەخش:

١- محەمەد مەعروف فەتاح، لێکۆڵینەوە زمانەوانیەکان، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، دەزگای بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر، ٢٠١٠.

٢- وریا عومەر ئەمین، چەند ئاسۆیەکی تری زمانەوانی، بەرگی یەکەم، دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٤.

٣- لیژنەی زمان و زانستەکان، ڕێزمانی ئاخاوتنی کوردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، ١٩٧٦.

٤- کەوسـەر عەزیز ئەحمەد، بیردۆزی مۆرفیم و هەندێ لایەنی وشـەسـازی کوردی، نامەی ماسـتەر، کۆلێژی ئاداب، زانکۆی سەڵاحەدین، ١٩٩٠.

- بەهزاد موحسـین ڕەئوف، تێنس لە نێوان زاری ناوەڕاسـتی زمانی کوردی و زمانی فارسـیی سـتاندارد، نامەی ماستەر، کۆلێژی زمان، زانکۆی سەڵاحەدین، هەولێر، ٢٠٠٨.

- گۆڤار و ڕیڤیو:

١- محەمەد مەعروف فەتاح، کار پۆلێنکردن بە پێی ڕۆنان، گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ، ژمارە (١٢)، ١٩٨٩.

٢- نەسـرین فەخری، پاشـگری "اندن" لە زمانی کوردیدا، گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، بەرگی دووەم، ژمارە (١)، بەغدا، ١٩٧٥.

٣- وریا عومەر ئەمین، ڕستەی بکەر نادیار، گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ، ژمارە (٩٥)، بەغدا، ١٩٨٢.

٤- مەسعود محەمەد، بەکارهێنانی "ی" لە ڕێزمانی کوردیدا، گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، بەرگی یەکەم، ژمارە (١)، بەغدا، ١٩٧٣.

٥- نوری عەلی ئەمین، چاوگی "بوون" و "هەبوون" لە زمانی کوردیدا، گۆڤاری ڕۆشـنبری نوێ، ژمارە (١٠٩) بەغدا، ١٩٨٧.

١٧. بابەتەکان			ناوی مامۆستای وانەبێژ
ناوی بابەت	هەفتە	ئامانج	بەهـزاد موحسین.. هەفتـانە ٣ کاتژمێر
	هەفتەی یەکەم	-کردنەوەی دەروازەیەک بۆ چونە ناو بابەتەکانی وانەکە.	

١- ناساندنی بابەتەکە و ڕوونکردنەوەی کۆرسبوک وشەسازی ٢- دەنگسازی "وشەسازی" و ڕستەسازی و واتاسازی		-ناساندنی زانستی وشەسازی. -شوێن و پێگەی وشەسازی لە زانستەکانی ناوەوەی زمان.	
٣- مۆرفیم و وشە ٤- وشە: پێناسەکانی، کەموکوڕیەکانی، تایبەتمەندیەکانی.	هەفتەی دوەم	-زانینی جیاوازی نێوان مۆرفیم و وشە. -سرکی و ئەمیبونی وشە، وەک کەرەستەیەکی واتابەخشی زمان و هۆی زۆری پێناسەکانی.	
٥- جۆرەکانی وشە لە چەند ڕویەکەوە ٦- وشەی فەرهەنگی و وشەی ئەرکی وشەی گشتی و وشەی تایبەتی	هەفتەی سێیەم	-زانینی پۆلێنە جیاوازەکانی وشە و ڕوەکانی پۆلێنکردن. -جیاوازی لە نێوان جۆرەکانی تری وشە.	
٧- مێژوی دۆزینەوەی مۆرفیم ٨- مۆرفیم و وەرچەرخانێک لە مێژوی زمانەوانی	هەفتەی چوارەم	-زەرورەتی دۆزینەوەی مۆرفێم. -مۆرفیم وەک جێگرەوەی وشە، بووە یەکەیەکی پێوانەیی ئاستی وشەسازی و ئەرکی خۆی ڕاپەڕاند.	
٩- مۆرف و مۆرفیم و ئەلۆمۆرف ١٠- چەند پێناسەیەکی مۆرفیم و زانستیترینیان یان عەمەلیترینیان	هەفتەی پێنجەم	-پێکەوە بەستنی مۆرف و مۆرفیم. هەروەها زانینی چەمکی ئەلۆمۆرف. -بەرکەوتنی قوتابیان بە کەرەستە زمانیە بەردەستەکان بۆ ئەزمونکردنی مۆرفیم، نەوەک چەمکە مەعنەویەکان	

	-مۆرفیم جگە لە ئەرکە سەرەکیەکەی لە وشەسازیدا کارکردی لە دەنگسازی و ڕستەسازیدا چیە. -گەیاندنی چوار مەرجە سەرەکیەکەی بەمۆرفیمبون.	هەفتەی شەشەم	١١- مۆرفۆفۆنیم و مۆرفۆسینتاکس ١٢- مەرجەکانی بەمۆرفیمبون
	-ناسینی جۆرەکانی مۆرفیم وەکو شوناس. -جیاکردنەوەی مۆرفیمی بەند و سەربەخۆ و جۆرەکانی تری مۆرفیمی بەند. -تێگەیاندنی جیاوازی لە دروستکردنی وشەی نوێ و دۆخی ڕێزمانی نوێ. -ناساندنی ئەرکە دەلالەتبەخشەکانی زۆرێک لە م. ب. وشەداڕێژەکان.	هەفتەی حەفتەم	١٣- جۆرەکانی مۆرفیم لە ڕوی تایبەتمەندیەوە ١٤- جۆرەکانی مۆرفیم لە ڕووی ئەرکداریەوە ١٥- جیاوازی نێوان م. ب. وشەداڕێژ و م. ب. ڕێزمانی دەلالەتی مۆرفیمە بەندە وشەداڕێژەکان: (شوێن، کات، پیشە، بچوککردنەوە، واتایی، ئاوەڵناوی کراو، ئاوەڵناوی بکەر... هتد)
	-دەرخستنی پەیوەندی واتایی نێوان گیرەکەکان.	هەفتەی هەشتەم	١٦- هاوبێژی و فرەواتایی لە گیرەکدا
	-چۆنیەتی پۆلێنکردن و ئامانجی پۆلێنکردنی کەرەستەکانی زمان.	هەفتەی نۆیەم	١٧- پۆلێنکردنی کەرەستەکانی زمان. پۆل و پۆلگۆڕین.
	-جیاکردنەوەی دو پۆلی جیاواز، جیاوازی کردن لە نێوان ئەرک و پۆلدا و بەستنەوەی بە ئاستی وشەسازی و ڕستەسازی. -ناساندنی بەشە جیاوازەکانی ئاخاوتن و پەیوەستی حەتمیان بە وشەسازی.	هەفتەی دەیەم	١٨- پۆلی کراوە و داخراو ئەرک و پۆل ١٩- بەشەکەی ئاخاوتن پەیوەندییان بە وشەسازیەوە
	-ناساندنی کار وەک کەرەستەیەکی وشەسازی و هەم وەک ڕستەسازیش.	هەفتەی یازدە	٢٠- کار: (ڕەگ، چاوگ وەک سەرچاوە، لە ڕوی ڕۆنان، کاری تەواو و یاریدەدەر، دەمەکانی کار)

٢١- ئاوەڵکار: (پێناسە، ئاوەڵکار لە نێوان وشەسازی و ڕستەسازی، ئاوەڵکاری دیارخەر و بارودۆخ، جۆرەکانی ئاوەڵکار، ئاوەڵکاری دەستەواژەیی). ٢٢- ناو: (پێناسە، ناو وەک بەشێکی ئاخاوتن، تایبەتمەندیەکانی ئاوەڵناو)	هەفتەی دوازدە	-گەیاندنی ئاوەڵکار لە ڕوی داڕشتنەوە، کە جیایە لەگەڵ هەمو بەشەکانی تری ئاخاوتن، کە دۆخی چوارەمی هەیە دوای لێکدراو، پێکهاتەی دەستەواژەیشی هەیە. -هەروەها جۆرەکانی لە ڕوی واتاییەوە. -تەنها گەیاندنی ناو لە ڕوی ڕۆنانی مۆرفۆلۆژیانە و خاسیەتەکانی.	
٢٣- ئاوەڵناو: (پێناسە، ئاوەڵناو وەک بەشێکی ئاخاوتن، تایبەتمەندیەکانی جێناو) ٢٤- جێناو: (پێناسە، جێناو وەک بەشێکی ئاخاوتن، تایبەتمەندیەکانی جێناو)	هەفتەی سێزدە	-تەنها گەیاندنی ئاوەڵناو لە ڕوی ڕۆنانی مۆرفۆلۆژییانە و خاسیەتەکانی. -خستنەڕوی جێناوەکان و ئەرک و کاریگەرییان بەرمەبنای شیکردنەوەی مۆرفۆلۆژیانە.	
٢٥- ئامرازی پەیوەندی ٢٦- ئامرازی لێکدەر (بەستن) ٢٧- ئامرازی نیاز و مەبەست	هەفتەی چواردە	-سەلماندنیان وەک مۆرفیمێکی ئەرکی. ژماردنیان و ئەوەی کە تەنها لە ڕوی پێکهاتنەوە مۆرفیمی ئەرکین و ڕۆڵیان زیاتر لە ڕستەسازیدایە، نەوەک لە وشەسازی. -ژماردنیان و ئەوەی کە تەنها لە ڕوی پێکهاتنەوە مۆرفێمی ئەرکین و ڕۆڵیان زیاتر لە واتاسازیدایە نەوەک لە وشەسازی.	

١٨. بابەتی پراکتیک (ئەگەر هەبێت): نیە

١٩. تاقیکردنەوەکان
پ١/ سێ جیاوازی نێوان مۆرفیمی بەندی وشەداڕێژ و ڕێزمانی بنووسە.
پ٢/ پەیوەندی چییە لە نێوان مۆرف و مۆرفیم و ئەلۆمۆرف؟ بە نمونە ڕوونی بکەوە.
پ٣/ مۆرفیمی کاتی ئێستا لە زمانی کوردیدا کەی دەردەکەوێت؟ بە نمونە ڕوونی بکەوە.

٢٠. تێبینی تر: نییە

٢١. پێداچوونەوەی هاوەڵ

پرسیار و وەڵامی نمونەیی

نمونەی پرسیاری تاقیکردنەوەکان

پ١/ ئەرکی سەرەکیی مۆرفیمی بەندی وشەداڕێژ چیە؟ بە نمونەوە ڕونی بکەوە.
پ٢/ ئەلۆمۆرفی دەنگسازی چیە؟ بە نمونە وەڵامەکوت ڕوون بکەرەوە.
پ٣/ تەنها لقێک وەڵام بدەوە:
ا- کەموکورتیی ئەم پێناسەیە ((وتە -الکلیمة- وشەیەکە کە مەبەستێکی ببێ.)) چیە؟
ب- جۆرەکانی وشەی تەواو چین؟
پ٤/ مۆرفیمە کاتەکانی ئەم کارانە دەربهێنە و کاتەکەیان بەرامبەر بنوسە:
(دەبیستێ، هەمە، شکابو، مردوە)
پ٥/ ئەم وشە و دەستەواژانە بۆ مۆرفیمەکانیان کەرت بکە و جۆری مۆرفیمەکانیش بەرامبەریان بنوسە:
(بۆ گوڵان، ئەفسانە، هەڵدەنیشێ، تا ڕەشەبایەک).

وەڵامی نمونەیی پرسیارەکانی سەرەوە

<u>وەڵامی پرسیاری ١:</u>
_ئەرکی سەرەکی مۆرفیمی بەندی وشەداڕێژ دیاریکردنی ڕۆنان یان دروستکردنی وشەی نوێیە لە زماندا.
بۆ نمونە مۆرفیمی بەندی وشەداڕێژی "ستان" لەم وشەیە "دار+ ستان= دارستان" وشەیەکی نوێی بۆ ڕۆناوین. دوای ئەوی چۆتە سەر وشەی (دار) وشەیەکی نوێێ بۆ دروست کردوین، کە بە مانای شوێنی (کۆمەڵێک دار و درەخت) دێ.
<u>وەڵامی پرسیاری ٢:</u>
هەندێ ئەلۆمۆرف بە هۆی یاسا فۆنۆلۆژیەکانی وەکو یاسای تێچون و چونەپاڵ و... هتد دروست دەبن، کاتێک فۆنیمێک یان زیاتری مۆرفیمە سەرەکیەکە دەکەونە ژینگەیەکی دەنگسازیانەی وا، بە کاریگەری دەنگەکانی دەوروبەری دەکەونە بەر یاسا فۆنۆلۆژیەکان و شێوەکەیان دەگۆڕێ بەمەش ئەلۆمۆرفی دەنگسازی دروست دەبێ.
وەکو مۆرفیمی "ەکە" لەم نمونانەی خوارەوە:
دار+ ەکە= دارەکە (ەکە)/ چیا+ ەکە= چیاکە (یەکە)/ چیا+ یەکە= چیایەکە (کە)/ چیا+ ەکە+ ان= چیاکان (ک)/ چیا+ ەکە+ ان= چیایەکان (یەک)

ئەمانە (یەکە، کە، ک، یەک) هەمویان ئەلۆمۆرفی "ەکە"ن، کە بە هۆکاری دەنگسازی دروست بوونە و شێوەیان گۆڕاوە.

وەڵامی پرسیاری ٣:

١- کەموکوڕیی ئەم پێناسەیە لەوەدایە، کە جگە لە فۆنیم و بڕگەی ئاستی دەگسازی، وشە و هەمو کەرەستەکانی دیکەی زمان مەبەست و واتایان هەیە، بە تایبەتی مۆرفیم و فرێز و ڕستە. کەواتە ئەم پێناسەیە بۆ وشە و غەیری وشەش دەگونجێ، بەمەش ئەم پێناسەیە تەنها تایبەت نابێ بە وشە.

ب- جۆرەکانی وشەی تەواو برتین لە:

١- ئەو وشە تەواوانەی لە پێکهاتە و شێوەی ڕۆنانیان و واتایان ڕون نیە، وەکو (دار، ماست) لێرەدا لە خودی وشەکان واتاکانیان ڕون و پێشبینیکراو نین.

٢- ئەو وشە تەواوانەی لە پێکهاتە و شێوەی ڕۆنانیان واتایان ڕون یان تاڕادەیەک ڕون و پێشبینیکراوە، وەکو (دارتاش، ماستاو) لێرەدا لە خودی وشەکانیان و واتاکانیان تا ڕادەیەک ڕون و پێشبینیکراون، کە واتای "دارتاش" لە "دار" و "تراشین" و "ماستاو"یش لە "ماست" و "ئاو"ەوە هاتوە.

وەڵامی پرسیاری ٤:

ژ	کار	مۆرفیمەکانی کات	جۆری کات	جۆری کات
١	دەبیستێ	(ە)، (ێ)	(ە) مۆرفیمی کاتی ئێستا	(ێ) مۆرفیمی کاتی داهاتو
٢	هەمە	(ە)	(ە) مۆرفیمی کاتی ئێستا	
٣	شکابو	(ا)، (و)	(ا) مۆرفیمی کاتی ڕابردو	(و) مۆرفیمی کاتی ڕابردو
٤	مردوە	(د)، (ە)	(د) مۆرفیمی کاتی ڕابردو	(ە) مۆرفیمی کاتی ئێستا

وەڵامی پرسیاری ٥:

ژ	وشە	مۆرفیمەکان	جۆری کات
١	بۆ گوڵان	بۆ	م. س. ئەرکی
		گوڵ	م. س. فەرهەنگی
		ان	م. ب. ڕێزمانی
٢	ئەفسانە	ئەفسانە	م. س. فەرهەنگی
٣	هەڵدەنیشێ	هەڵ	م. ب. وشەداڕێژ
		(دە) یان (ە)	م. ب. ڕێزمانی
		نیش	م. ڕەگ
		ێ	م. ب. ڕێزمانی
		¢/ ج. ل. ک، ٣. تاک دەرنەکەوتوە	م. ب. ڕێزمانی
٤		تا	م. س. ئەرکی
		ڕەش	م. س. فەرهەنگی
		ە	م. ب. وشەداڕێژ

	م. س. فەرهەنگی	با	تا ڕەشەبایەک		
	م. ب. ڕێزمانی	ی			
	م. ب. ڕێزمانی	ەک			